

УДК159.923.2:378

Моран Ірина Володимирівна,*вищий навчальний комунальний заклад Львівської обласної адміністрації «Львівський медичний коледж ім. Андрея Крупинського», м. Львів***ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МОЛОДІ**

Стаття присвячена проблемі формування толерантності молоді як основного перспективного прошарку майбутнього суспільства. У статті запропоновано: поняття толерантності, ознаки толерантної особистості; розгляд гуманістичних підходів щодо формування і виховання толерантності; джерела формування толерантності молодого покоління; запропоновані способи толерантного поводження у міжособистісній взаємодії; психологічні умови придбання особистістю позиції ненасильства.

Ключові слова: толерантність, формування толерантності, виховання толерантності, толерантність молоді, толерантна особистість, позиція ненасильства, самоактуалізація, «культурний» діалог.

Моран И. В. Проблема формирования толерантности молодежи

Статья посвящена проблеме формирования толерантности молодежи как основной перспективной прослойке будущего общества. В статье предложено: понятие толерантности, признаки толерантной личности; рассмотрены гуманистические подходы к формированию и воспитанию толерантности; источники формирования толерантности молодого поколения; предложены способы толерантного поведения в межличностном взаимодействии; психологические условия приобретения личностью позиции ненасилия.

Ключевые слова: толерантность, формирования толерантности, воспитания толерантности, толерантность молодежи, толерантная личность, позиция ненасилия, самоактуализация, «культурный» диалог.

Moran I.V. The Need for Youth Tolerance Development

The article is devoted to the problem of youth tolerance as the main promising stratum of the future society. The paper proposed: the notion of tolerance, features of a tolerant personality; consideration of humanistic approaches on formation and education of tolerance; sources of tolerance formation of the young generation; methods of tolerant behaviour within interpersonal interaction; psychological conditions of acquiring non-violent position by a person.

Key words: tolerance, tolerance education, youth tolerance, tolerant personality, the non-violent position, self-actualization, «cultural» dialogue.

Постановка проблеми. Чи є необхідність формування у молоді толерантності як морально-духовної якості особистості? На жаль, толерантність у сучасному світі знаходиться у досить плачевному стані. Досить часто корені нетерпимості ідуть у неосвіченість та страх: страх перед невідомим, іншими культурами, націями, релігіями. Нетерпимість також часто має багато спільного з гіпертрофованим відчуттям власної цінності і зарозумілості. Останніми роками все більше говориться про культуру миру, яка частково являє собою прагнення замінити в мисленні людини культ сили й домінування через толерантність і доброзичливість.

Суспільство зацікавлене в тому, щоб у його членів, особливо у молоді, склалося мислення відкритого типу, пробудився інтерес до діалогу послідовників різних світоглядів і політичних уподобань, до усунення упередженості один проти одного на основі терпимості та конструктивної співпраці в ім'я загального блага. Таке розуміння толерантності передбачає виховання психологічно стійкої, емоційно і етично зрілої особистості.

Мета статті: виявити та проаналізувати проблемі формування толерантності молоді як основного перспективного прошарку майбутнього суспільства.

Толерантність – інтегральна характеристика з точки зору її якісного і змістовного аналізу і генезису. Це результат багатьох сил, що діють в одному напрямі: темперамент, атмосфера в сім'ї, виховання, досвід, соціальні і культурні чинники.

Значення цього слова під час вживанні його в буденних ситуаціях легко вловлюється з контексту. Однак, при спробі дати наукове визначення толерантності виникають чималі труднощі, оскільки це поняття використовується в найрізноманітніших галузях знань: етики, психології, політики, теології, філософії, медицині та ін. Слово «толерантність» увійшло до вжитку порівняно недавно. Ідея толерантності виникла ще в далекій античності, як рішення проблеми відношення до релігійних меншин. Поступово вироблялися принципи гуманних взаємин з інакочислячими і інакомислячими, що включали в себе такі компоненти, як терпимість, лояльність, повага до віри і поглядів інших людей, народів.

Значний внесок у розробку правового оформлення та законодавчого запровадження принципу свободи совісті й віротерпимості внесли гуманісти епохи Відродження та Реформації, діячі Просвітництва [6].

«...толерантність припускає зацікавлене відношення до Іншого, бажання відчути його світовідчуття, яке спонукає до роботи розум вже тому, що воно – інше, не схоже на власне сприйняття дійсності» [2, с. 33–34].

– ця моральна якість особи, що характеризує терпиме відношення до інших людей, незалежно від їх етнічної, національної або культурної приналежності, терпиме відношення до іншого роду поглядів, устоїв, звичкам. Вона є ознакою упевненості в собі і усвідомлення надійності своїх власних позицій, ознакою відкритого для усіх ідейної течії, яка не боїться порівняння з іншими точками зору і не уникає духовної конкуренції. Виражається в прагненні досягти взаємної поваги, розуміння і узгодження різно-рідних інтересів і точок зору без застосування тиску, переважно методами роз'яснення і переконання [1, с. 364].

Аналіз останніх публікацій на тему дослідження. Педагогічні ідеї толерантності містяться в багатьох роботах. З зарубіжної літератури найбільший інтерес представляють роботи А. Маслоу, К. Роджерса, Д. Фрейберга, С. Френе, Дж. Колта, С. Мадді.

Виклад основного матеріалу. Гуманістичні погляди самоактуалізуючої особистості А. Маслоу засновані на прагненні людини стати тим, ким він може стати: «Люди повинні бути таким, якими вони можуть бути, вони повинні бути вірними своїй природі» [4, с. 66]. За А. Маслоу, самоактуалізацією є будь-який варіант реалізації здібностей у діяльності. Люди, які не усвідомлюють свого потенціалу, «буттєвих» цінностей, страждають низькою самооцінкою, страхами, тривогами, захисними механізмами. Завдання керівника, педагога – впоратися з заниженою самооцінкою, страхами, тривогами, захистами, відчути «буттєві», екзистенційні цінності і усвідомити свої можливості. Тоді будь-який вплив, який здійснюється наставником, керівником, вчителем ззовні, втратить актуальність, оскільки буде замінений внутрішнім самоврядуванням і саморозвитком. Виховати психологічно здорову дитину зможуть психологічно благополучні дорослі. А. Маслоу стверджував, що головна мета педагога – допомогти дитині виявити те, що в ній закладено, потім реалізувати свій потенціал в діяльності. Для цього необхідно створення атмосфери, що стимулює особистісне зростання і протягом усього навчального процесу дотримання певних умов. По-перше, усією своєю поведінкою демонструвати довіру дітей, враховувати їх внутрішню мотивацію до вчення, відчувати і розуміти настрої дитячого колективу, по-друге – заохочувати і підтримувати відкрите висловлювання своїх почуттів.

В контексті теорії «здорової особистості» А. Маслоу терпимість виступає як один з провідних принципів, що дає ключ до розуміння суті людини, що пояснює специфіку взаємодії людей. Даний принцип виступає, принаймні, двічі. По-перше, можна припустити, що толерантність – це можливий шлях самоактуалізації особистості (особливо актуально ця думка звучить, коли Маслоу говорить про самоактуалізацію як про можливість вибору, особистісного зростання, можливості приймати себе та інших людей такими, які вони є); по-друге – це можливість встановлення з оточуючими доброзичливих особистих відносин.

Принцип терпимості досить яскраво виражений у руслі концепції «повноцінної функціонуючої особистості» і недирективної терапії К. Роджерса [9]. Надати допомогу іншій людині, зокрема у вирішенні виникаючих у неї проблем, можна не директивно, а спираючись на прагнення людини до свободи і до позитивних змін. Це стає можливим завдяки безумовному прийняттю людини, емпатичному розумінню та конгруентності. В результаті стимулюється тенденція особистості до самоактуалізації, реалістичного бачення себе, зняття протиріч між «реальним Я» і «ідеальним Я», і, отже, більш людяного, терпимого ставлення до себе та оточення.

На думку В. Франкла, який показує шлях духовного розвитку людини, що рухається вектором пошуку та реалізації смислів, терпимості відводиться роль невід'ємної складової даного розвитку. Цей розвиток носить цілісний характер, і виражається в осмисленні цінностей творення, переживань, відносин, і розгортається у напрямку здобуття свободи, незалежності, гнучкого реагування на мінливі життєві ситуації. Згідно Г.Олпорта, розвиток людини відбувається у взаємозв'язку із соціумом. Г.Олпорт виділяє шість критеріїв зрілої особистості [7]:

- 1) широка межа «Я» як здатність подивитися на себе з боку і соціальна активність;
- 2) здатність до теплих сердечних соціальних відносин (у тому числі терпимість);
- 3) емоційний контроль і самоприйняття, вміння впоратися з власним емоційним станом;
- 4) реалістичне сприйняття, досвід і домагання;
- 5) здатність до самопізнання і почуття гумору;
- 6) напрямна (цілісна) життєва філософія.

Таким чином, терпимість, або толерантність, є життєво важливою особистісною властивістю.

З позиції «Психології вибачення», розробленої Р. Аль-Мабуком, М. Сантосом, Р. Енрайтом, терпимості відводиться центральна роль у механізмі вибачення.

Ознаки вибачення у міжособистісних відносинах можуть проявлятися як рішення:

- відмови від негативних думок, емоцій і поведінкових проявів стосовно людини, що завдала образи;
- заохочування позитивних думок, емоцій і поведінкових проявів по відношенню того ж кривдника (тобто прояв терпимості);

Досить повно терпимість розглядається в «Психології і педагогіці ненасильства», розробленої В.Г. Мараловим, В.А. Ситаровим [11]. Ненасильство розглядається авторами як ідеологічний, етичний і життєвий принцип, в основі якого лежить визнання цінності всього живого, людини і її життя; заперечення примусу як способи взаємодії людини зі світом, природою, іншими людьми; способу вирішення політичних, моральних, економічних і міжособистісних проблем і конфліктів; затвердження та посилення прагнення всього живого до позитивного самовиявлення. Базовим поняттям даного напрямку гуманістичної науки є прийняття позиції ненасильства. Авторі виділяють психологічні умови придбання особистістю позиції ненасильства: прийняття власної особистості; подолання психологічних захистів; усвідомлення рівня власного егоцентризму і придбання асертивності; формування терпимості. Толерантність виступає в якості внутрішнього гнучкого механізму існування позиції ненасильства, вона зорієнтована на іншу людину, прийняття і розуміння її у співставленні з собою і своїми поглядами. Оволодіння терпимістю є вираженням особистісної зрілості.

Особливо гостро сьогодні, на наш погляд, стоять питання формування толерантної поведінки у молодіжному середовищі. Так, заслуговує пильної уваги високий рівень нетерпимості, що виявляється наймолодшою віковою групою (16–17-річні) до ряду національностей.

Виховання молоді в дусі толерантності має спиратися на історичний досвід, індивідуально-психологічні особливості особистості, позитивні духовні і соціальні традиції, об'єктивний і всебічний облік реалій сьогодення, і нейтралізацію негативних факторів.

Висновки. Виходячи з наведених вище визначень толерантності, вкладених в них позитивних оцінок цієї моральної якості і її соціальної необхідності на різних етапах розвитку суспільства, можна зробити висновок про необхідність формування толерантності як морально-духовної якості особистості в інтересах успішного ведення «культурного» діалогу, а також, в цілях уникнення міжкультурних конфліктів з різними соціальними, культурними групами або з їх представниками.

Література:

1. Большой энциклопедический словарь. В 2 т. / Гл. ред. А.М. Прохоров. – Сов. энциклопедия, 1991. – Т.2.
2. Валитова Р.Р. Толерантность: порок или добродетель? / Р. Р. Валитова // Вестник Московского университета. Сер.7. Философия, 1996 – С. 12.
3. Вентцель К.Н. Идеальная школа будущего и способы её осуществления / К. Н. Вентцель // Хрестоматия по истории школы и педагогики России. – М., 1974. – 213 с.
4. Дружинин В.Н. Варианты жизни. Очерки экзистенциальной психологии. / В. Н. Дружинин. – М. : СПб., 2000. – 148 с.
5. Джордж Локк Послание о веротерпимости. / Дж. Локк – М. : Мысль, 1988. – С. 91–134.
6. Золотухин В.М. Терпимость как общечеловеческая ценность / В. М. Золотухин // Современные проблемы гуманитарных дисциплин. Ч.1. М., 1997. – С. 7–9.
7. Олпорт Г.В. Толерантная личность / Г. В. Олпорт // Век толерантности, 2003. – № 5. – 213 с.
8. Петрицкий В.А. Толерантность – универсальный этический принцип // Известия СП лесотехнической академии / В.А. Петрицкий. – СПб.: 1993. – С. 139–151.
9. Психология личности. Т.1. Хрестоматия. – Самара: Издательский дом «Бахра-М», 2008. – 512 с.
10. Ризрдон Б.Э. Толерантность – дорога к миру / Б.Э. Ризрдон – М. : Бонфи, 2001. – 311 с.
11. Ситаров В.А., Маралов В.П. Проблема насилия в религиозных, философско-педагогических концепциях / В. А. Ситаров, В. П. Маралов – Педагогіка толерантності., 1998, № 3–4.